

پرستشنامه

خود اترمند

کودکان و نوجوانان

دکتر آدیس کراسکیان

عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

در عاملیت انسانی است. اگر افراد باور نداشته باشند که می‌توانند و قدرت آن را دارند که نتایجی به بار آورند، سعی نخواهند کرد کاری انجام دهند. فرد برای آنکه موفق به شکل‌دهی مسیر خود باشد، می‌بایست در مورد توانمندی‌های خویش قضاوت کند، آثار احتمالی رفتارها و همچنین فرصت‌های اجتماعی فرهنگی را مشخص کند و مطابق آن رفتارها را تنظیم نماید (به نقل از طهماسیان و فتی، ۱۳۸۵).

در مکانیزم عاملیت انسانی، هیچ مفهومی محوری‌تر از مفهوم خوداثرمندی^۵ نیست. خوداثرمندی به معنای باور فرد به توانایی خود در انجام یک فعالیت، ایجاد یک پیامد، مقابله با موقعیت‌های خاص و به‌طور کلی اثرگذاری بر شرایط است (بندورا، ۱۹۹۷، ۲۰۰۵، به نقل از طهماسیان، جزایری، محمدخانی و قاضی طباطبایی، ۱۳۸۶).

نوجوانان به دلیل دورهٔ رشدی خاص خود ناچارند با رویدادهای انتقالی بسیاری از نظر بیولوژیک، تحصیلی و اجتماعی روبه‌رو شوند. آن‌ها می‌بایست راه‌حلی برای مشکلات و مقابله با آن‌ها بیابند. موفقیت آنان در چالش‌های بی‌شمار این دورهٔ رشدی، به میزان خوداثرمندی آنان ارتباط دارد (موریس؛ همکاران، ۲۰۰۱، ریچاردسون^۶، ۱۹۹۹، به نقل از طهماسیان و همکاران، ۱۳۸۶).

کلیدواژه‌ها: خوداثرمندی، سیستم‌های اجتماعی، کودکان، نوجوانان

شاید کامل‌ترین و از لحاظ بالینی سودمندترین و از جهت نظری پیچیده‌ترین مدل موجود در رفتاردرمانی معاصر، نظریهٔ شناختی اجتماعی^۱ بندورا^۲ باشد (قاسم‌زاده، ۱۳۷۰). در این دیدگاه، رفتار، عوامل فردی و عوامل محیطی، همه به‌عنوان تعیین‌کننده‌های به‌هم‌وابسته عمل می‌کنند. افراد نه منحصرًا توسط نیروهای درونی به حرکت درمی‌آیند و نه بردهٔ محیط‌اند، بلکه تعاملی متقابل و مستمر میان تعیین‌کننده‌های فردی و محیطی وجود دارد (مدوکس^۳، ۱۹۹۵، به نقل از طهماسیان و فتی، ۱۳۸۵). در این دیدگاه تعاملی، فرد، اجتماع و عوامل درونی در شکل‌شناختی، عاطفی، رخدادهای بیولوژیک، رویدادهای محیطی و رفتار به‌عنوان تعیین‌کننده‌های متعامل عمل می‌کنند، بر روی یکدیگر تأثیر می‌گذارند و از هم تأثیر می‌پذیرند (بندورا، ۱۹۸۶، ۲۰۰۴، به نقل از طهماسیان و فتی، ۱۳۸۵).

از نظر بندورا (۱۹۹۹) انطباق انسان و تغییر او ریشه در سیستم‌های اجتماعی دارد و عاملیت انسانی^۴ در شبکهٔ وسیع تأثیرات ساختار اجتماعی عمل می‌کند. در این نظریه عاملیت انسانی به اعمالی که با قصد و به‌طور ارادی انجام می‌شوند، اطلاق می‌گردد و باور به اثرمندی فردی عنصر کلیدی

خوداثرمندی به معنای باور فرد به توانایی خود در انجام یک فعالیت، ایجاد یک پیامد، مقابله با موقعیت‌های خاص و به‌طور کلی اثرگذاری بر شرایط است

از نظر بندورا (۱۹۹۹) انطباق انسان و تغییر او ریشه در سیستم‌های اجتماعی دارد و عاملیت انسانی در شبکه وسیع تأثیرات ساختار اجتماعی عمل می‌کند. در این نظر به عاملیت انسانی به اعمالی که با قصد و به‌طور ارادی انجام می‌شوند، اطلاق می‌گردد و باور به اثرمندی فردی عنصر کلیدی در عاملیت انسانی است. اگر افراد باور نداشته باشند که می‌توانند و قدرت آن را دارند که نتایجی به بار آورند، سعی نخواهند کرد کاری انجام دهند

پرسش‌نامه خوداثرمندی کودکان و نوجوانان

پرسش‌نامه خوداثرمندی کودکان و نوجوانان^۸ توسط موریس (۲۰۰۱) برای ارزیابی خوداثرمندی کودکان و نوجوانان در چهار حیطه اجتماعی، تحصیلی، هیجانی و کلی تهیه شده و شامل ۲۳ ماده و سه خرده آزمون است. این پرسش‌نامه براساس پرسش‌نامه خوداثرمندی بندورا تهیه شده است. پرسش‌نامه بندورا دارای ۳۷ ماده است که هفت حیطه خوداثرمندی را می‌سنجد. پرسش‌نامه حاضر به‌صورت اختصاصی متمرکز بر سه حیطه طراحی شده است. نمونه‌ای از پرسش‌های پرسش‌نامه که در سه حیطه تهیه گردیده، در جدول زیر ارائه شده است.

حیطه	تعداد ماده‌ها	نمونه ماده‌ها	پاسخ‌ها				
			بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	اصلاً
خوداثرمندی اجتماعی	۸	چقدر خوب می‌توانی عقیده‌ات را زمانی که سایر همکلاسی‌ها مخالف تو هستند، بیان کنی؟	۵	۴	۳	۲	۱
خوداثرمندی تحصیلی	۸	چقدر خوب می‌توانی درس بخوانی، وقتی کارهای جالب دیگری وجود دارد؟	۵	۴	۳	۲	۱
خوداثرمندی هیجانی	۷	چقدر خوب می‌توانی زمانی که اتفاق ناخوشایندی افتاده است، خود را شاد کنی؟	۵	۴	۳	۲	۱

طهماسبیان (۱۳۸۶) به منظور بررسی شاخص‌های روان‌سنجی پرسش‌نامه و هنجاریابی آن ۹۳۳ نفر از دانش‌آموزان مقطع متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۸۴-۱۳۸۳ را به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب و پس از انجام پژوهش، نتایج زیر را گزارش کرده است:

اعتبار^۹

از طریق بازآزمایی^{۱۰} در فاصله دو هفته برای ۴۳ نفر از آزمودنی‌های پژوهش: اجتماعی (۰/۸۱)، تحصیلی (۰/۸۷)، هیجانی (۰/۸۸) و کلی (۰/۸۹)؛

- همسانی درونی^{۱۱} به روش محاسبه ضریب آلفای کرونباخ^{۱۲}؛ اجتماعی (۰/۶۶)، تحصیلی (۰/۷۴)، هیجانی (۰/۸۴) و کلی (۰/۷۳)؛
- دو نیمه کردن^{۱۳} از طریق محاسبه ضریب گاتمن^{۱۴}؛ اجتماعی (۰/۷۳)، تحصیلی (۰/۶۴)، هیجانی (۰/۸۱) و کلی (۰/۵۳).

روایی^{۱۵}

- روایی ملاکی واگرا^{۱۶} از طریق محاسبه همبستگی نمره‌های آزمون با نمره‌های سیاهه افسردگی کودکان^{۱۷}: این ضریب همبستگی در ۱۵۰ نفر از آزمودنی‌های گروه پژوهش ۰/۳۶ - (P < ۰/۰۱) محاسبه شده است.
- روایی سازه^{۱۸} از طریق تحلیل عاملی^{۱۹} در کل پرسش‌نامه با حذف ماده‌های ۵ و ۱۱ که کمترین همخوانی را با عامل‌های دیگر داشتند، سه عامل اجتماعی، تحصیلی و هیجانی را نشان داد.

پی‌نوشت

1. social - cognitive theory
2. Bandura, A.
3. Maddux, L.E.
4. Human Agency
5. self- efficacy
6. Muris, P.
7. Richardson, E.D.
8. Self-Efficacy Questionnaire- Children (SEQ-C)
9. reliability
10. test- retest
11. internal consistency
12. Kronbakh- Alpha coefficient
13. split- half
14. Guttman
15. validity
16. divergent criterion- referenced validity
17. Child Depression Inventory (CDI)
18. construct validity
19. factor analysis

منابع

۱. طهماسبیان، کارینه؛ و فتی، لادن؛ نقش تحصیلات والدین در خوداثرمندی دختران و پسران نوجوان. فصل‌نامه خانواده‌پژوهی، شماره ۸، ۱۳۸۵.
۲. طهماسبیان، کارینه؛ جزایری، علیرضا؛ پروانه محمدخانی و محمود قاضی طباطبایی؛ مدل‌یابی خوداثرمندی جسمانی در افسردگی نوجوانان بر مبنای مدل عاملیتی بندورا از افسردگی. فصلنامه توان‌بخشی شماره ۲۹، ۱۳۸۶.
۳. طهماسبیان، کارینه؛ اعتبار، پایایی و هنجاریابی پرسش‌نامه خوداثرمندی کودکان و نوجوانان در تهران. فصلنامه روان‌شناسی کاربردی شماره ۴ و ۵، ۱۳۸۶.
۴. قاسم‌زاده، حبیب‌الله؛ رفتاردرمانی، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۷۰.
5. Muris P. (2001). A Brief questionnaire for measuring Self- efficacy in youth. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23, 145-149.